

Воскова І. В.*

**РОЛЬ СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ В ГУМАНІЗАЦІЇ Й ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТЬНОГО
ПРОЦЕСУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

У статті висвітлено деякі аспекти діяльності закладів післядипломної освіти щодо сприяння гуманізації й демократизації взаємин учасників освітнього процесу в дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах.

Державними документами щодо реформування й розвитку системи освіти в Україні пріоритетними їх принципами визначено гуманізацію і демократизацію, що зумовлено орієнтацією українського суспільства на розбудову демократичної, соціальної, правової держави, де Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

Дослідженню змісту і напрямів, шляхів і засобів гуманізації освіти присвячені праці багатьох науковців, зокрема Ю. Бабанського, Г. Балла, І. Бежа, С. Гончаренка, М. Євтуха, І. Зязюна, І. Ісаєва, В. Кременя, Б. Ліхачова, О. Пехоти, В. Рибалки, М. Розова, В. Семиченко, В. Сластьоніна та ін.

Питання демократизації системи освіти були предметом наукових досліджень О. Вишневського, С. Гончаренка, І. Зязюна, П. Кононенка, М. Стельмаховича, Т. Усатенко та ін.

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») визначено, що гуманізація освіти полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, розкритті здібностей учнів і задоволенні їхніх освітніх потреб; забезпеченні пріоритету загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи. Демократизація освіти передбачає децентралізацію та регіоналізацію управління системою освіти з дотриманням найбільш визначальних принципів освітньої політики Української держави, надання автономії навчально-виховним закладам у вирішенні основних питань їхньої діяльності, подолання монополії держави на освіту, перехід до державно-громадської системи управління освітою, у якій особистість, суспільство й держава стануть рівноправними суб'єктами, утворення системи партнерства учнів, студентів і педагогів [1].

К. Часова під гуманізацією освіти озуміє процес створення необхідних умов задля самореалізації особистості студента або учня в сучасному просторі, що сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, формуванню критичного мислення, ціннісних орієнтацій і моральних якостей і виокремлює такі напрями процесу гуманізації освіти:

- 1) відродження духовності;

* © Воскова І. В.

- 2) виховання навчаючи;
- 3) визначення траєкторії особистої гуманної педагогіки кожного педагога;
- 4) прагнення до рівноправного спілкування зі своїми учнями;
- 5) індивідуалізація навчання;
- 6) перетворення взаємодії педагога й учнів у процесі навчання на засіб їхнього творчого саморозвитку;
- 7) демократизація управління освітою [4].

В. Зарицька наголошує: «Гуманізація й демократизація педагогічних відносин зорієнтовані на: визнання пріоритетності й унікальності кожної особистості; вирівнювання учня й педагога в правах, організації навчального процесу на засадах суб'єкт-суб'єктних стосунків, взаємоповаги між учителем і учнем; забезпечення прав учня на вільний вибір, на помилку, на власну точку зору» [2, с.270]. «...процеси гуманізації освіти масштабні та складні, це процеси морально-психологічної перебудови людини, внутрішньої переорієнтації системи духовних цінностей, усвідомлення власної гідності й цінності іншої людини, формування почуттів відповідальності та причетності до минулого, сучасного і майбутнього. Саме реалізація основних положень гуманізації освіти, що ґрунтується на суб'єкт-суб'єктних відносинах між учасниками навчально-виховного процесу, забезпечує розвиток особистості дитини, як носія загальнолюдських цінностей, творця майбутнього суспільства та є запорукою вивіщення якості, авторитетності й конкурентоспроможності національної освіти» [там само, с. 272].

Найяскравішим прикладом реалізації цих принципів є гуманна педагогіка Ш. Амонашвілі, який вважає безпосередньою практичною основою створення особистісно орієнтованого педагогічного середовища *життя* дитини і притаманні йому тенденції розвитку, особливості, пріоритети.

М. Романенко змістом цього життя вважає насамперед пізнавальну активність самої дитини, «адже в ній існують не лише потенційні задатки, а й прагнення навчатися. Кінцевою метою цього навчання та виховання є процес соціалізації, тобто перетворення дитини на дорослого індивіда. ... Сама ж дитина виступає творцем свого життя, тобто таким же суб'єктом навчально-виховного процесу, як і педагог. ... Таким чином, за змістом навчальний процес у школі – це не що інше, як життя дитини у всіх її формах, організоване зусиллями педагогів і самих дітей з тим, щоб добитися адекватного дитячій природі і ефективного розвитку дитини в напрямі становлення її як дорослої особистості. Це ї є гуманно-центрично орієнтована освітня діяльність» [3].

На думку науковця, ідеалу саморозвитку найбільше відповідає наявність свободи дій у дитини в навчально-виховному процесі: «Діти відчують себе вільними тоді, коли самостійно приймають ті чи інші рішення. І будь-яка сфера шкільного життя, включаючи і навчально-виховний процес, має ґрунтуватися

на усвідомленому і вільному виборі учнів – тоді освітня діяльність буде сприйматися ними як смисл власного життя. Навіть заборони діти мають сформулювати для себе самі, їм має бути очевидний їх особистісний смисл. Само собою зрозуміло, наскільки значна в цьому процесі роль педагогів. Кристалізація думки дитини щодо того чи іншого аспекту свого життя в школі практично неможлива без тактовного впливу вчителя чи вихователя. Подібний вплив вимагає хороших знань дитячої психології, гуманно-центричної системи цінностей самого педагога» [3].

Метою статті є висвітлення ролі системи післядипломної педагогічної освіти в набутті вчителями й керівниками освітніх закладів необхідних знань, розвитку особистісних якостей, необхідних для реалізації принципів гуманізації і демократизації освіти у професійній діяльності.

Для здійснення будь-якої діяльності людині необхідні відповідні знання, уміння і, головне, мотивація до дій. Отже, діяльність закладу післядипломної освіти має бути спрямована на розвиток цих компонентів готовності педагогів до гуманізації і демократизації освітнього процесу.

Саме на це спрямована діяльність багатьох науково-педагогічних працівників КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», про що свідчить тематика лекційних, семінарських, практичних занять, спецкурсів і тренінгів, присвячених різним аспектам зазначеного напрямку.

Так, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, професор кафедри педагогіки, менеджменту освіти й інноваційної діяльності Є. П. Голобородько знайомить педагогічних працівників зі стратегіями післядипломної освіти як основи розвитку людини і суспільства, зокрема за напрямками демократизації і гуманізації цієї ланки освіти через упровадження альтернативних форм підвищення кваліфікації.

Тема лекції доктора педагогічних наук, професора, доктора теології, професора кафедри теорії і методики виховання Г. М. Сагач – «Духовно-моральний розвиток особистості засобами риторики».

Л. А. Гончаренко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики викладання гуманітарних і суспільствознавчих дисциплін проводить заняття за темами: «Розвиток у сучасного вчителя полікультурної компетентності», «Методика формування толерантної поведінки сучасного педагога», «Підготовка вчителів гуманітарних дисциплін до усвідомлення впливу стереотипів на взаємодію індивідів у полікультурному суспільстві». Метою занять є підвищення загальної культури педагогів, розвиток полі- і соціокультурної компетентності, толерантності – якостей, необхідних для налагодження гуманних стосунків з учнями, дотримання демократичного стилю спілкування.

Сташий викладач цієї ж кафедри, кандидат педагогічних наук Л. П. Марецька викладає спецкурс «Розвиток соціокуль-

турної компетентності вчителів української мови в післядипломній освіті».

Т. В. Макаренко-Нітовкіна, сташий викладач кафедри педагогіки, менеджменту освіти й інноваційної діяльності викладає спецкурс для керівників освітніх закладів «Гуманістичний підхід в управлінні ЗНЗ».

«Конституційні права, свободи та обов'язки громадян України, гарантії їх дотримання» – тема лекції Ю. С. Гаврилюка.

Особливу увагу гуманізації і демократизації освітнього процесу приділяють члени кафедри теорії і методики дошкільної, початкової освіти й психології.

Завідувач кафедри, кандидат філологічних наук, доцент Т. В. Комінарець проводить лекційно-практичне заняття «Дитиноцентристські технології в практиці школи», що спряє зміні особистісної позиції педагогів щодо ролі дитини в освітньому процесі, сприяє формуванню ставлення до учнів як до активних творців власного життя в школі.

Ю. А. Агачева, кандидат психологічних наук, старший викладач, обрала теми «Психологічні особливості роботи педагога з дітьми дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку», «Психологічні особливості впровадження інклюзії в сучасні заклади освіти».

Кандидат педагогічних наук, викладач І. В. Воскова проводить лекційно-практичні заняття, тренінги за темами «Розвиток почуття власної гідності як основа виховання особистості», «Гендерні аспекти соціалізації особистості», «Конфліктологічна компетентність педагога. Навички безконфліктної поведінки». «Утвердження безумовної цінності особистості, її гідності – провідна ідея педагогіки В.О.Сухомлинського», «Вплив стилю педагогічного спілкування вчителя на психологічний клімат класу (Управлінські стилі та психологічний клімат в колективі)», «Актуалізація почуття власної гідності педагога». Усі ці заняття спрямовані на усвідомлення педагогами теоретичних засад гуманної педагогіки, гуманних взаємин, демократичного стилю педагогічного спілкування й управління; шляхів і засобів їх реалізації в практиці роботи освітніх закладів.

Окрім занять у межах курсів підвищення кваліфікації в академії відбуваються семінари з актуальних питань педагогіки.

Учителі області охоче беруть участь у науково-практичних конференціях, конференціях з обміну досвідом, фестивалях та інших заходах.

Однією з популярних форм роботи є круглі столи.

Так, у листопаді й грудні поточного року відбулися круглі столи, присвячені відзначенню Міжнародного дня толерантності (16 листопада), у якому брали участь учителі історії, правознавства і етики, працівники академії, і Міжнародного дня прав людини (13 грудня), учасниками якого стали вчителі географії і економіки, учителі художньої культури, працівники академії.

Організаторами й модераторами заходів були викладачі

НАУКА – ШКОЛІ

кафедри теорії і методики викладання гуманітарних і суспільствознавчих дисциплін Т. А. Асламова й Л. А. Гончаренко.

Змістовні доповіді, якісний мультимедійний супровід, атмосфера взаємоповаги, взаєморозуміння, розкритості, вільний обмін думками, дискусії – усе це перетворило заходи на справжні свята інтелектуального спілкування.

Водночас висловлювання учасників показали неоднозначність розуміння педагогами понять «толерантність», «межі толерантності», «права людини», «порушення прав», «захист прав» тощо і необхідність подальшої освітньої роботи викладачів і самоосвітньої діяльності педагогів.

Сприяє гуманізації і демократизації освіти і спільна участь педагогів області і нуково-педагогічних працівників академії в міжнародних програмах і проектах.

Так, за ініціативи Громадського союзу «Міжнародний педагогічний клуб» у поточному році двічі відбулися зустрічі педагогів України, Республіки Білорусь і Латвії. Перша – з 22 по 29 квітня в м. Минск (Республіка Білорусь), друга – з 8 по 11 грудня в м. Рига (Латвія). Учасники зустрічей отримали можливість ознайомитися з освітніми системами Білорусі і Латвії – від дошкільного закладу до академії післядипломної освіти, з досягненнями, нововведеннями, науково-методичними розробками колег; обмінятися досвідом, обговорити спільні проблеми і можливі шляхи їх розв'язання.

Велика група працівників академії і керівників загальноосвітніх закладів долучилася цього року до участі в Міжнародному швейцарсько-українському проекті «Розвиток громадянських компетентностей в Україні – DOCCU».

Великі надії нині покладає педагогічна спільнота області на результати впровадження 2017 року концепції розвитку громадянських компетентностей в Україні в практику діяльності навчальних закладів, що має стати суттєвим кроком у розвитку демократії в освітніх закладах.

Отже, заклади післядипломної педагогічної освіти мають можливість і повинні стати дієвим агентом гуманізації і демократизації системи освіти України.

Література:

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
2. Зарицька В.Г. Гуманізація навчально-виховного процесу – вимога часу / Вікторія Зарицька // Лінгвістичні студії. – 2010. – Випуск 20. – С.268-273.
3. Романенко М. І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід: наукова монографія / М. І. Романенко. – Дніпропетровськ : Промінь, 2001. – 160 с. [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tnu.in.ua/study/refs/d6/file10221.html>
4. Часова К. С. Гуманізація освіти в Україні: теоретичний аналіз / К. С. Часова // Педагогіка. – 2013. - № 4. – С. 194-201.